

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำน้ำอ้อย เป็นอาชีพที่ทำกันมานานในอำเภอพร้าว และบ้านป่าดุ่มเป็นหมู่บ้านเดิมที่มีการทำน้ำอ้อยมาก่อนหมู่บ้านอื่น เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทยใหญ่อพยพมาอาศัยอยู่และได้ประกอบอาชีพการทำน้ำอ้อยเพื่อการยังชีพมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผลผลิตน้ำอ้อยนำไปขายในท้องถิ่น เช่น นำไปขายโรงงานกลั่นสุรา ขายแก่ผู้บริโภครั่วๆ และนำไปขายที่อำเภอเชียงดาว

ในอดีต ผลผลิตของอ้อยไม่มากนัก การทำน้ำอ้อยจึงใช้แรงงานสัตว์ในการหีบอ้อยและแรงงานในครอบครัวในการเกี่ยวน้ำอ้อย ต่อมาเมื่อปริมาณความต้องการผลผลิตเพิ่มขึ้นเกษตรกรจึงขยายพื้นที่ปลูกอ้อยมากขึ้น การใช้แรงงานสัตว์ในการหีบอ้อยทำได้ช้าไม่เพียงพอ จึงได้มีการนำเครื่องยนต์มาใช้แทนแรงงานสัตว์ เปลี่ยนจากลูกหีบไม้มาเป็นลูกหีบเหล็กโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ แล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทำให้เกษตรกรสามารถหีบอ้อยได้มากขึ้น จึงมีการขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจราคาน้ำอ้อยตกต่ำลงมากจนเกษตรกรบางรายขาดทุน จึงทำให้เกษตรกรเลิกปลูกอ้อยหันไปปลูกลำไยแทน เนื่องจากมีเกษตรกรในหมู่บ้านสหกรณ์รายหนึ่งที่เคยปลูกอ้อยเพื่อการแปรรูปและได้เลิกปลูกอ้อยไปแล้ว นำสารโปแตสเซียมคลอไรด์ซึ่งเป็นสารเร่งการออกดอกของลำไยมาใช้เป็นคนแรกของอำเภอพร้าว ปรากฏว่าเกษตรกรรายนี้สามารถขายลำไยได้เงินเป็นหลักล้าน จึงทำให้เกษตรกรที่ปลูกอ้อยเพื่อการแปรรูปเริ่มนำกิ่งลำไยไปปลูกในไร่อ้อยของตนเอง เมื่อลำไยโตขึ้นก็เลิกปลูกอ้อยในที่ดินของตน และหันไปเช่าที่ดินผู้อื่นปลูกและเมื่อเจ้าของที่ดินยกเลิกสัญญาเช่าเพื่อนำไปปลูกลำไยเองหรือขายไป เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยเพื่อการแปรรูปจึงต้องเลิกทำน้ำอ้อยไป

จากการได้เข้าไปสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ที่เลิกปลูกอ้อยให้เหตุผลการเลิกปลูกอ้อยว่า เนื่องจากสภาพและการปลูกอ้อยเพื่อแปรรูปเป็นงานหนัก เหนื่อยกว่าการทำสวนลำไย ลูกหลานก็ไปประกอบอาชีพอื่น ส่วนเกษตรกรที่ยังทำน้ำอ้อยอยู่ก็ให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แน่นอนกว่าการปลูกลำไย เพราะอ้อยเมื่อปลูกแล้วสามารถเก็บผลผลิตได้แน่นอน แต่ลำไยนั้นจะติดผลหรือไม่ยังไม่ทราบปัญหาของเกษตรกรคือราคาน้ำอ้อยที่ไม่แน่นอน บางปีราคาต่ำมาก ราคาจะสูงช่วงต้นฤดูการผลิตแล้วจะลดต่ำลงเรื่อย ๆ จนถึงปลายฤดู ความต้องการของเกษตรกรคือราคากลางที่ตลอดฤดูการผลิตและอยู่ในระดับที่เกษตรกรพอใจ เมื่อมีคนนอกไปกระตุ้นจึงคิดที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อตรึงราคาน้ำอ้อยไว้

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาภูมิปัญญาในการผลิต การแปรรูปและการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกร จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ายังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาไว้ซึ่งถ้าสถานการณ์ของราคา

ผลผลิตน้ำอ้อย ที่เกษตรกรได้รับไม่คุ้มกับการลงทุนและรายได้น้อยกว่าการปลูกลำไยก็เชื่อได้ว่าอาชีพการปลูกอ้อยเพื่อการแปรรูปนี้อาจจะหายและถูกทิ้งไปในที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่งสำหรับอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาและเป็นอาชีพที่สร้างรายได้แก่เกษตรกรอย่างแน่นอน จากการได้เข้าไปประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับเกษตรกรเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการผลิตการแปรรูปอ้อยของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรมีความต้องการที่จะทำให้ราคาน้ำอ้อยดีขึ้นและมีเสถียรภาพ คือราคาคงที่ในระดับที่เกษตรกรมีความพอใจ จากการระดมความคิดเห็นได้ข้อสรุปว่า ถ้าจะให้เกษตรกรยังคงประกอบอาชีพการแปรรูปอ้อยได้อย่างยั่งยืนนั้นจะต้องแก้ไขเรื่องราคาน้ำอ้อยให้มีความเหมาะสมและมีเสถียรภาพก่อน ดังนั้นเกษตรกรและผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการจัดการตลาดน้ำอ้อยให้อยู่ในระดับที่เกษตรกรพอใจ ด้วยคิดว่าจะสามารถช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการผลิตและการแปรรูปอ้อยของเกษตรกรให้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาการผลิต การแปรรูปและการตลาดอ้อยของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อทดลองการจัดการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

คำถามหลักของการวิจัย

1. กระบวนการผลิตและการแปรรูปอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าวเป็นอย่างไร
2. สถานการณ์ด้านการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าวเป็นอย่างไร
3. การทดลองจัดการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าว ทำอย่างไร ได้ผลอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลเชิงวิจัย
 - 1.1 ได้ชุดข้อมูลภูมิปัญญาด้านการปลูก การแปรรูปและการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกรในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
 - 1.2 ได้แนวทางการจัดการด้านการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าว
2. ผลเชิงพัฒนา
 - 2.1 เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในอำเภอพร้าวเพื่อจัดการการแปรรูปอ้อยและตลาดน้ำอ้อย
 - 2.2 กฎ กติกา / ข้อตกลง ในการจำหน่ายน้ำอ้อยของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำน้ำอ้อยอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

2.3 นักพัฒนาและเกษตรกรได้พัฒนาความสามารถในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือนกันยายน 2545 ถึง เดือนพฤษภาคม 2546 รวมระยะเวลา 9 เดือน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าตุ่มโห่ง บ้านห้วยกุ ตำบลป่าตุ่ม และบ้านทรายทอง บ้านไชยมงคล บ้านขวัญประชา ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาถึงภูมิปัญญาการปลูก การแปรรูปและการตลาดอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าวตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.2 ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการด้านการตลาดน้ำอ้อยของเกษตรกรอำเภอพร้าว

นิยามศัพท์

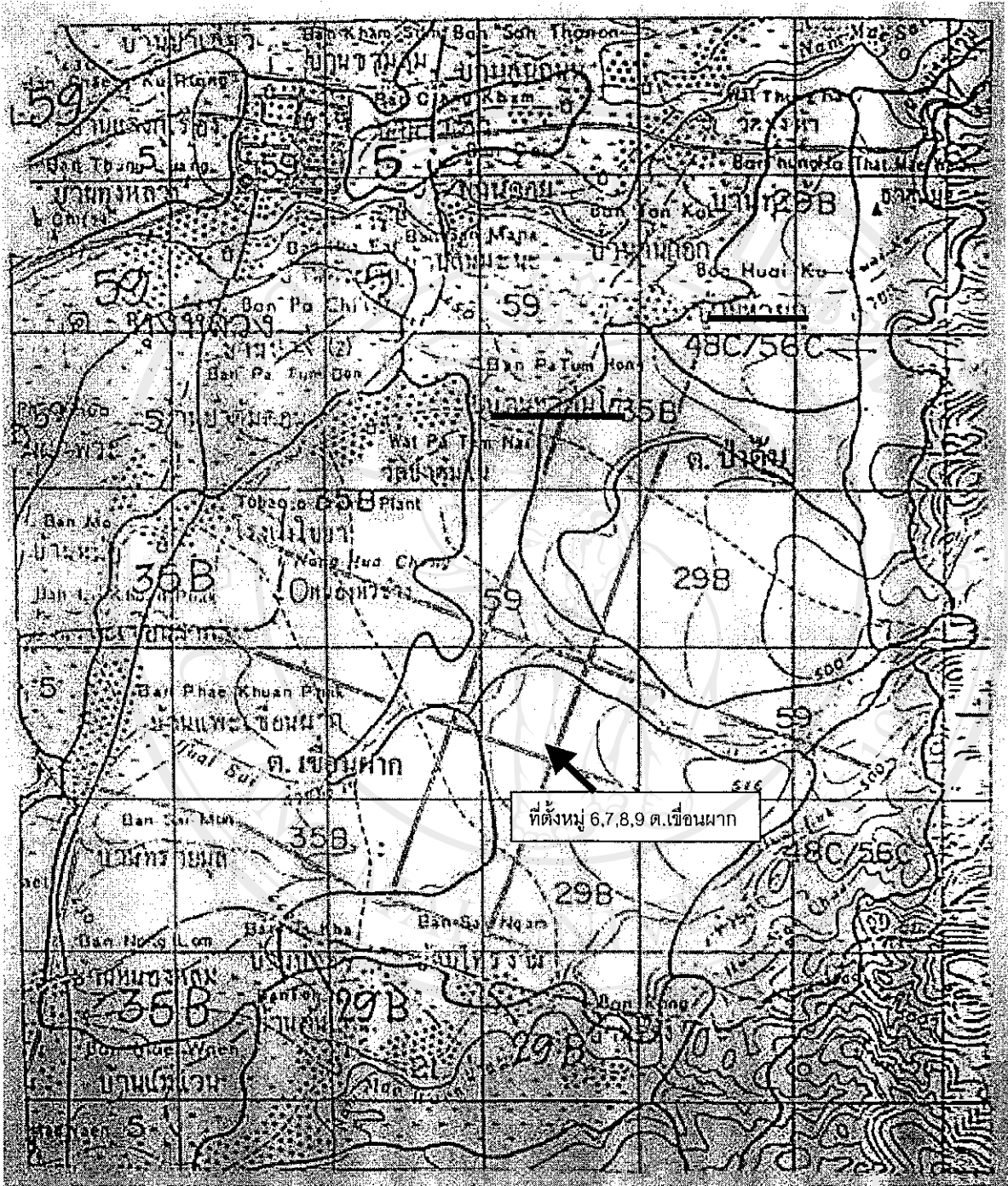
ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เองหรือเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอด ประสบการณ์ที่ยาวนานของคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยเน้นเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการแปรรูปอ้อยเพื่อทำน้ำอ้อย

น้ำอ้อย หมายถึง น้ำตาลชนิดหนึ่งผ่านกระบวนการแปรรูปโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในรูปของแข็ง มีสีน้ำตาล เรียกว่า “น้ำอ้อยก้อน” หรือ “น้ำอ้อยป่น”

การผลิตอ้อย หมายถึง กระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน ปลูกอ้อย ดูแลรักษา เก็บเกี่ยวจนพร้อมที่จะนำไปแปรรูป

การแปรรูปอ้อย หมายถึง กระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การหีบเอาน้ำหวานจากต้นอ้อย แล้วนำไปเคี่ยวจนไอน้ำระเหยออกไปกลายเป็นน้ำตาลเหลว ถ้าเทใส่แบบพิมพ์ทำเป็นก้อนเรียกว่า น้ำอ้อยก้อน ถ้าเทใส่ภาชนะทิ้งไว้ให้เย็นแล้วบดเรียกว่า น้ำอ้อยป่น

การจัดการตลาดน้ำอ้อย หมายถึง การที่เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมกำหนดวิธีการ ซื้อ-ขาย น้ำอ้อยกับพ่อค้าคนกลาง

มาตราส่วน 1 : 50,000

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตหมู่บ้านปลูกและแปรรูปอ้อย